

Kunskapsskolan: Maatwerk of misbaksel?

Het Zweedse onderwijsconcept Kunskapsskolan rukt op in Nederland. De ervaringen met de gepersonaliseerde aanpak zijn compleet tegenovergesteld. De ene docent voelt zich in een mal gedrukt, de ander ervaart juist grote vrijheid.

‘Het lijkt alsof leerlingen veel vrijheid krijgen, maar alles wordt bijgehouden in een digitaal systeem’

In een tijd waarin de roep om maatwerk en differentiatie groot is, waarin krimp en lerarentekorten scholen dwingen hun onderwijs anders in te richten en waarin alles – van mode tot bedrijfsvoering – uit Scandinavië hot is, is het niet verwonderlijk dat een Zweeds gepersonaliseerd onderwijsconcept in Nederland in zwang raakt.

In nog geen vier jaar tijd zijn er zo’n zestig scholen in zee gegaan met Kunskapsskolan Nederland: het leeuwendeel in het voortgezet onderwijs, één mbo-school en binnenkort een aantal basisscholen. Daarmee heeft Nederland al meer Kunskapsskolan-scholen dan Zweden, waar er nog geen veertig zijn.

Om maar meteen een misverstand uit de weg te ruimen: de Nederlandse scholen zijn geen Kunskapsskolan-scholen. “Het zijn scholen die op hun eigen manier werken aan gepersonaliseerd onderwijs en zich daarbij laten inspireren door ons”, vertelt directeur en oprichter van Kunskapsskolan Nederland Raymond van Kerkvoorden. Het zijn scholen die allemaal een product

afnemen bij Van Kerkvoorden. Dat kunnen trainingen en cursussen zijn of de *learning portal* met ‘leerbronnen’ en een leerlingvolgsysteem, of beide.

Bij Kunskapsskolan (vertaald: kennis-school) Education (KED) krijgen leerlingen niet klassikaal les op één niveau, maar kunnen ze in hun eigen tempo en op verschillende manieren leren. Ze bepalen goedgevoel hun eigen rooster en leerdoelen. Er wordt gewerkt op leerpleinen, in instructieruimten, labs en stille werkplekken. Het concept gaat uit van veel persoonlijk contact met docenten, die op KED-scholen de rol van coach krijgen.

Het Kennemer College Beroepsgericht in Heemskerk was een van de eerste scholen die in Nederland met KED aan de slag ging, vertelt geschiedenisdocent en projectleider Hanneke La Rivière. “Er was bij ons een groep docenten die vond dat er in het gewone klassikale lesgeven in lessen van 50 minuten keuzes voor leerlingen ontbraken. Wij gaven les, de leerlingen absorbeerden. We wilden toe naar een ander contact met leerlingen. Elke leerling heeft nu wekelijks een individueel gesprek ▶

met zijn coach over leerdoelen en –strategieën. Daarnaast wilden we elke dag opstarten en afsluiten met de stamgroep. Om dat te doen moesten we de traditionele roosterstructuur loslaten. Zo kwam we uit bij Kunskapsskolan.”

De meest ingrijpende verandering voor scholen die overgaan op KED is het denken in doelen en het loslaten van het jaarklassensysteem. “Om over te gaan op gepersonaliseerd leren is het heel handig om het kant-en-klare concept van Kunskapsskolan Nederland te gebruiken”, vertelt Stijn Simons, gymleraar en afdelingsleider van Kunskapsskolan op het Strabrecht College in Geldrop. Op zijn school bestaat de KED-aanpak naast de ‘traditionele’ manier van lesgeven met elementen van gepersonaliseerd leren. “Wij wilden niet enkel inzetten op een vergevorderde maatwerk-variant zoals KED. We wisten dat we door de KED-werkwijze nieuwe leerlingen zouden trekken, maar net zo goed andere potentiële leerlingen zouden afstoten. Nu kunnen ze binnen onze school kiezen tussen beide aanpakken. Uiteindelijk heeft vorig jaar de helft van de brugklassers gekozen voor KED, dit jaar ging dat hetzelfde. Op den duur willen we naar één vorm van gepersonaliseerd onderwijs.”

PRIJSKAARTJE

Aan dat kant-en-klare concept waarover Simons het heeft – ondersteuning, training van coaches en gebruik van de portal van Kunskapsskolan Nederland – hangt wel een prijskaartje. Afhankelijk van de onderwijssector, de grootte van de school en van de ondersteuningsvraag, tussen de 300 tot 450 euro per leerling, per jaar. Ter vergelijking: in een *Onderwijsblad*-artikel over de Steve Jobsscholen werd een school opgevoerd die in 2016 een offerte van 15 duizend euro per jaar ontving voor 48 leerlingen, dat is 312 euro per leerling. Die kosten werden omschreven als ‘extreem hoog’.

“Het is een fors bedrag”, erkent Kunskapsskolan-directeur Van Kerkvoorden. “Maar scholen die gebruikmaken van onze portal kunnen hun methodes de deur uit doen, dat is een besparing. Bovendien kunnen coaches op den duur zelf nieuwe coaches opleiden binnen de school. De kosten nemen in de loop der jaren af tot 200 euro per leerling per jaar.”

Iedere vergelijking met de Steve Jobsscholen gaat volgens Van Kerkvoorden mank. “Net als wij verzorgden zij gepersonaliseerd onderwijs. Maar dat is een containerbegrip

‘Een concept als Kunskapsskolan draait puur om het geld’

geworden. Zij kwamen tot maatwerk door adaptief onderwijs met iPads en hebben de leraar buitenspel gezet. Wij maken ook gebruik van ict, maar geven de leraar juist een centrale rol.”

Docent Jelmer Evers, twee keer genomineerd voor de *Global teacher prize*, ziet wel

overeenkomsten met de Steve Jobsscholen. “De scholen van Maurice de Hond hebben het in Nederland niet gered, maar worden ondertussen wel wereldwijd vermarkt. De privatisering van het onderwijs heeft in Zweden een slagveld aangericht en nu staan scholen wereldwijd te popelen om met een product van die privatisering in zee te gaan.”

Hoe zit dat? Zweden ging in de jaren negentig van de vorige eeuw van een van de meest gecentraliseerde onderwijssystemen over tot het meest gedecentraliseerde systeem ter wereld. Marktwerking, competitie en winst werden strategieën om het onderwijs te verbeteren. Openbaar en privé-onderwijs werden voortaan beide gefinancierd door de overheid. De Pisa-resultaten stortten vanaf de jaren negentig in en

‘Bij vernieuwingen is het altijd lastig om iedereen mee te krijgen’

stabiliseerden pas een paar jaar geleden. Kansengelijkheid nam toe. Evers ziet in Kunskapsskolan – in Zweden privé-onderwijs – de belichaming van het mislukte Zweedse onderwijsbestel. “Ik kom de laatste jaren veel in het buitenland en heb kennisgemaakt met tal van onderwijssys-

temen. Ik ben mij meer bewust geworden van de privatiseringgolven die over het onderwijs trekken. Een concept als Kunskapsskolan draait puur om het geld. Ik zie het als onderdeel van een groter geheel dat de docent onder druk zet.”

Kunskapsskolan-directeur Van Kerkvoorden is stil van deze kritiek. “Het doet me echt pijn als mensen zeggen dat ik alleen gedreven word door commercie.”

VOORGEKAUWD

Commercie of niet: KED-leerlingen doen het in Zweden wel beter dan leeftijdsgenoten. Maar de Pisa-resultaten zijn er minder goed dan in Nederland. Dat de Zweedse KED-leerlingen het beter doen dan leeftijdsgenoten zegt dus nog niet dat ze het beter doen dan Nederlandse leerlingen. ▶

“Wij hebben heel hoge verwachtingen van gepersonaliseerd onderwijs en van Kunskapsskolan”, zegt Simons van het Stralbrecht. “Maar het heeft zich nog niet bewezen, dus we houden een vinger aan de pols.”

Op zijn school is dat relatief makkelijk. Daar wordt immers ook nog op de ‘traditionele’ manier gewerkt. “Vorig jaar zijn er enkele leerlingen van Kunskapsskolan overgestapt naar het reguliere onderwijs en andersom”, vertelt Simons. “Bij KED Nederland zeggen ze dat elke leerling geschikt is voor het systeem, maar niet elke leraar. Daar ben ik het niet helemaal mee eens. Bij Kunskapsskolan moeten leerlingen veel samenwerken, je kunt als leerling nooit achteroverleunen, niets is voorgedrukt. Dat vindt niet elke leerling prettig.”

Dat niet elke leraar geschikt is om te werken met het concept, staat als een paal boven water. Op het Kennemer College was al snel een groep leraren enthousiast over het concept, maar hebben ze toch jaren over de invoering gedaan. “Bij vernieuwingen is het altijd lastig om iedereen mee te krijgen”, zegt projectleider La Rivière. “Daarom hebben alle leraren een persoonlijk coach gekregen: mensen met KED-ervaringen werden gekoppeld aan mensen zonder die ervaring. Bovendien zijn vrijwel alle collega’s in Zweden geweest om te kijken hoe KED daar werkt. We hebben twijfels en kritiek steeds serieus genomen.”

Hoe anders was dat op een andere school die Kunskapsskolan wilde invoeren. Een oud-docent van die school, laten we hem Otto de Jong noemen, wil vertellen over zijn ervaringen met Kunskapsskolan, maar anoniem, omdat andere scholen van zijn scholengemeenschap wel met het concept werken. “Er was bij ons veel weerstand tegen KED. Onze eerste leidinggevende is over de kwestie gestruikeld. Een tweede leidinggevende dacht het varkentje wel even te wassen, maar kon het er niet doorheen drukken. Toen kwam een derde leidinggevende die in plaats van top-down, bottom-up met onderwijsvernieuwing bezig is. Op democratische wijze gaan we nu wel vormen van gepersonaliseerd onderwijs toepassen, zonder met Kunskapsskolan te werken.”

Het bezwaar van De Jong zat hem vooral in de portal. “Ik zag daar en heel matig curriculum in. Ik vond het niveau niet gelijk aan dat van het onderwijs dat ik nu geef. Ik zag opdrachten die voor alle niveaus ▶

gelijk waren; alleen de eisen die aan de antwoorden werden gesteld, varieerden. Bovendien moest vrijwel alles van het scherm gelezen worden, ik vraag me af of dat het leerproces ten goede komt. Andere locaties van onze scholengemeenschap werken wel met de portal en ik weet dat de sectie wiskunde van één school alweer is overgestapt op boeken. Zij zagen dat sommige leerlingen in het tweede leerjaar halverwege het eerste leerjaar bleven steken. “In principe kunnen leerlingen het hele programma doorlopen zonder docent, je hebt als leraar weinig zicht op waar je leerlingen mee bezig zijn. Je ziet wel dat ze verder komen, maar niet in welke mate ze serieus hun best doen opdrachten te maken. Een vraag beantwoorden is gedaan in een klik”, vertelt een andere criticaster, laten we haar Anke Ravenstein noemen. Deze docent werkte op een school die vorig jaar overging op Kunskapsskolan. Ravenstein kon niet met het concept uit de voeten en dat was voor haar een van de redenen te stoppen op haar school. Om haar oud-collega’s niet in diskrediet te brengen, wil ook zij anoniem worden opgevoerd. “Ik vond de portal heel dwingend en tegelijkertijd gaf het me geen houvast. Als ik deze kritiek deelde met Kunskapsskolan zeiden ze: ‘Wij zijn geen methode, wij zijn een manier van werken.’ Dat irriteerde me enorm. Als je geen methode bent, moet je mij ook niet opleggen met jouw portal te werken alsof het een methode is.”

“Wij zitten niet op de inhoud, wij zitten op de structuur”, reageert Kunskapsskolan Nederland-directeur Van Kerkvoorden. Hij heeft het ook nadrukkelijk over ‘leerbronnen’ in plaats van ‘methoden’. “Een methode staat haaks op wat wij onder gepersonaliseerd onderwijs verstaan. Wij hebben op basis van de leerdoelen van SLO 30 duizend leerbronnen gemaakt. Maar uiteindelijk bieden wij de structuur. Als een leraar materiaal mist in onze portal, kan hij zelf materialen toevoegen.”

“Dat kon je inderdaad doen”, zegt Ravenstein. “Maar dan moest je jouw materiaal wel in het sjabloon van de portal duwen, opgebroken in kleine brokken. Ik voelde me door het hele concept in een mal gedrukt.”

“Over de hoeveelheid en de kwaliteit van het materiaal zijn de meningen bij ons op school ook verdeeld”, vertelt La Rivière. “Alles staat er wel in. Maar soms zou een docent liever een net iets andere tekst aanbieden. Ook bij een methode uit een boek

‘Wij zitten niet op de inhoud, wij zitten op de structuur’

ontbreekt wel eens wat, maar bij een boek kan het zomaar vier jaar duren voor er een nieuwe editie uitkomt, de portal is dynamisch.”

VRIJHEID

Waar de criticasters van Kunskapsskolan stellen dat de autonomie van de leraar in het geding is bij het Zweedse onderwijsconcept, stellen de aanjagers juist dat die autonomie floreert bij Kunskapsskolan. Diezelfde tegenstelling is er als het gaat over de vrijheid die leerlingen krijgen. “In het klassieke model is de leraar verantwoordelijk voor het leren van kinderen; bij kindgestuurd leren wordt de leerling verantwoordelijk”, zegt De Jong. “Ik vind dat je een twaalfjarige niet verantwoordelijk moet maken voor zijn eigen leerproces.”

“Gepersonaliseerd leren biedt juist meer structuur dan traditioneel onderwijs”, vindt Stefan van der Weiden, docent Nederlands en projectleider innovatie aan het Willem de Zwijger College in Hardinxveld-Giessendam. Zijn school werkt sinds september met KED. “Op welke school krijg je nu twee keer per dag je coach te

zien en één keer per week een individueel gesprek? Wij noemen het een systeem van afnemende sturing. De eerste zes weken krijgen onze brugklassers helemaal niets te zeggen over hun eigen onderwijs. Die sturing neemt pas af als we zien dat de leerling dat aankan. Het lijkt alsof leerlingen veel vrijheid krijgen, maar alles wordt bijgehouden in een digitaal systeem.”

De coaching is een KED-pijler waar vriend en vijand enthousiast over zijn. “Daar was ik wel erg van gecharmeerd”, erkent Ravenstein die vorig jaar werkte met Kunskapsskolan. “Het hele systeem valt of staat bij coaching”, zegt La Rivière van het Kennemer. “Je hebt daardoor veel meer zicht op de vorming van je leerlingen. Docenten werken ook beter samen. Ik werk bijvoorbeeld samen met drie collega’s geschiedenis. De echte verhalenverteller onder ons kan die taak op zich nemen. Terwijl iemand die beter is in werklessen zich daar meer op kan richten. Deze manier van werken zet iedereen in zijn kracht.” ■

DE ECHTE NAMEN VAN OTTO DE JONG EN ANKE RAVENSTEIN ZIJN BEKEND BIJ DE REDACTIE